

УДК 32.019.5:316.77

DOI: <https://doi.org/10.18524/2308-3255.2023.29.300638>

ПРОТИДІЯ РОСІЙСЬКІЙ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ТА ПРОПАГАНДИ В УКРАЇНСЬКОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ (НА ПРИКЛАДІ ЕЛЕКТРОННОГО РЕСУРСУ ЦЕНТРУ ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ПРИ РНБО УКРАЇНИ)

Станіслав Ковальський,

канд. іст. наук, доцент,
завідувач кафедри журналістики, реклами та медіакомунікацій факультету
журналістики, реклами та видавничої справи
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
e-mail: svk@onu.edu.ua

У статті здійснено аналіз практичних заходів боротьби з російською дезінформацією в інформаційному просторі України. На прикладі діяльності електронного ресурсу Центру протидії дезінформації при РНБО України розглянуті нормативні принципи та прикладні інструменти реалізації Стратегії інформаційної безпеки України. Виокремлені три напрями роботи ЦПД при РНБО у сфері виявлення, аналізу й спростування дезінформації та пропагандистських повідомлень, що несуть пряму загрозу національній безпеці України. ЦПД при РНБО зробив значний внесок у вивчення методів та технік пропаганди, шляхів розповсюдження дезінформації тощо. Накопичення досвіду боротьби із ворожим інформаційним впливом, формування цілісної картини дієвих засобів протидії неможливе без врахування досвіду спеціалізованих державних установ, таких як ЦПД при РНБО.

Ключові слова: дезінформація, інформаційні загрози, Стратегія інформаційної безпеки України, Центр протидії дезінформації при РНБО України, аналітична робота при РНБО, практичні заходи боротьби із дезінформацією та пропагандою.

Актуальність дослідження. Постановка проблеми та її зв'язок із науковими й практичними завданнями.

За результатами дослідження, що регулярно проводяться в Європейському Союзі з метою визначення індексу стійкості держав Центральної та Східної Європи до пропаганди, Україна з 2018 р. показує найкращий показник серед 10 держав регіону [13]. Гібридна війна, яку веде росія проти України з 2014 р., інформаційні операції, антиукраїнська пропаганда створили умови для формування в українському суспільстві стійкості до ворожого інформаційного середовища як на рівні громадянсько-го суспільства, так і на рівні державних інституцій. Втім, ситуація далека від іде-

альної, низка фактів вказує на присутність в українському інформаційному просторі російських нарративів, схильності сприймати та транслювати ворожу дезінформацію. Так, дослідження, котре провела в червні 2023 р. незалежна аналітична платформа Vox Check показало, що до чверті опитаних схильні транслювати та обмежено підтримувати тези пропаганди Росії та апелювати до них, при цьому, здебільшого, не усвідомлюючи джерело [12]. Ця суперечлива тенденція українського суспільства стає загрозливою в умовах повномасштабної війни.

З огляду на це, доречним виглядає звернення до досвіду боротьби із дезінформацією та пропагандою на усіх рівнях української держави від урядових структур до громадських ініціатив. Оцінити ступінь стійкості дезінформації та пропаганди не тільки мовою статистики, але й через призму практичних підходів дозволяє аналіз діяльності ЦПД при РНБО України.

Об'єктом дослідження є формування безпечного інформаційного ландшафту України із урахуванням сучасних воєнних та невоєнних впливів на державу. Предметом дослідження виступає протидія дезінформації та пропаганді на рівні спеціалізованих державних структур, на прикладі діяльності ЦПД при РНБО України.

Мета дослідження полягає в аналізі матеріалів електронного ресурсу ЦПД при РНБО, визначенні основних напрямків роботи та узагальненні досвіду його функціонування в сфері протидії дезінформації та пропаганді.

Дослідження було проведено на матеріалах, розміщених на офіційному електронному ресурсі ЦПД при РНБО. Контент, що аналізувався, відображає актуальну картину станом на момент дослідження початку грудня 2023 року.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблема пропаганди та дезінформації знайшла своє відображення у наукових дослідження істориків, політологів, філологів та спеціалістів з соціальних комунікацій. Враховуючи велике значення цієї теми для розвитку сучасного суспільства, кількість досліджень тільки зростає. Серед сучасних провідних фахівців слід зазначити Г. Джоветт та В. О'Донелл, наукова робота яких «Пропаганда та переконання» стала орієнтиром для багатьох дослідників. Майже кожне ґрунтовне дослідження, присвячене цій темі, посилається на їхні концепції аналізу, структури та функцій пропаганди. Також слід відзначити П. Померанца, Р. Левіна, Б. Мерфі та інші. Крім того, за останні роки вийшла низка довідників щодо дезінформації та протидії їй. Наприклад, у 2024 р. вийшов довідник «The Routledge Handbook of Discourse and Disinformation», а роком раніше «Optimising Emotions, Incubating Falsehoods: How to Protect the Global Civic Body from Disinformation and Misinformation». У вітчизняній науці цими проблемами традиційно займаються фахівці Г. Почепцов, О. Холод, В. Торічний та інші. Фокус уваги розрізняється від найширших теоретичних питань інформаційної безпеки та пропаганди в цілому до прикладних аспектів державної політики у сфері захисту від пропаганди та дезінформації.

Виклад основного матеріалу.

Російська пропаганда являє собою екзистенційну загрозу для українського суспільства. Проблема російської пропаганди полягає в тому, що вона давно перетворилась у державну політику та підкріплюється всіма можливими ресурсами, охоплює усі сфери повсякденного та ділового життя країни-агресора.

В Україні ця загроза усвідомлювалась ще до повномасштабного вторгнення, тому була закріплена в нормативних документах з національної безпеки. Так, у «Стратегії національної безпеки України» від 2020 р. серед безпекових пріоритетів зазначається (Ст. 45): «... життєво важливі інтереси мають бути захищені також від невоєнних загроз з боку російської федерації та інших держав...» [8]. Першочерговими задачами визначається «активна та ефективна протидія розвідувально-підривній діяльності, спеціальним інформаційним операціям та кібератакам, російській та іншій підривній пропаганді» [8]. Таким чином, на рівні українського законодавства ще до повномасштабного вторгнення саме російська пропаганда та інформаційний вплив вважались одними з першочергових загроз для держави, тому боротьба з ними розглядалась як завдання стратегічного значення.

В «Стратегії інформаційної безпеки України» від 2021 року конкретизується поняття про пропаганду та дезінформацію як загрозу, що виходить безпосередньо від Росії. «Протидія дезінформації та інформаційним операціям, насамперед держави-агресора, спрямованим, серед іншого, на ліквідацію незалежності України» визначається як стратегічна ціль номер один [10].

Небезпека російської пропаганди та дезінформації вбачається у двох аспектах.

1. Антиукраїнський порядок денний та ворожі наративи, які формують і підтримують градус ненависті щодо України та українців у самій Росії. Як писали дослідники пропаганди Г. Джоветт та В. О'Донелл, мета пропаганди схилити людей: жертвувати, гуртуватись та вбивати [19, 318]. Це ми бачимо в тому ефекті, який має російська пропаганда на своє власне суспільство: готові пожертвувати усім заради війни проти України, готові об'єднатися заради війни, готові вбивати українців на цій війні. Українці стали об'єктами пропаганди та її жертвами.
2. Вплив російської пропаганди на українське суспільство. На ефективності впливу російської пропаганди на українське суспільство позначається низка факторів. По-перше, російська мова суттєво спрощує розуміння сутності пропагандистських нормативів. По-друге, спільне історичне минуле робить наше суспільство вразливим до багатьох радянських стереотипів. По-третє, відносно спільні в культурному сенсі 1990-ті рр., що надало Росії потужний важіль впливу на українців, апелюючи до зрозумілих нам образів та уявлень.

На думку відомих американських дослідників пропаганди Г. Джоветт та В. О'Донелл, саме культура виступає в ролі однієї із найбільш впливових інституцій пропаганди [19, 161-162]. В цьому сенсі Росія мала можливості маневрувати в укра-

їнському інформаційному просторі щонайменше до 2022 року, перетворюючи частину українського суспільства на реципієнтів своєї пропаганди. Як наслідок частини суспільства були притаманні такі нав'язані деструктивні риси, як радянське ресентіменто, ксенопатріотизм стосовно сусідньої держави, відторгнення або критичне ставлення до української держави та її цінностей.

Звичайні заборонні або обмежувальні заходи, як і спростування дезінформації в описаній вище ситуації не допомагають вирішити завдання національної безпеки України. Як зазначав Г. Почепцов: «Боротьба за ідентичність, де Україна та Білорусь зазнають інформаційних атак з боку Росії, дасть плоди, коли Україна й Білорусь не перераховуватимуть російські наративи, а створюватимуть власні контрнаративи. Вони мусять проявитися в інформаційному просторі не як відповідь на чужі атаки, оскільки в цьому активується і вихідний чужий наратив, а як самостійний набір, своєрідний захисний інформаційний щит, який спрямований радше на запобігання атаці, а не на її спростування, як це чинять сьогодні» [7, 136]. Тому в Україні на рівні державної політики, міжнародних грантів, громадських ініціатив, професійних та волонтерських рухів активно проводиться діяльність із виявлення та спростування російської дезінформації, вивчаються антиукраїнські наративи з метою розробки адекватних протидій їм.

В Україні важливим кроком для реалізації Стратегії національної та інформаційної безпеки 19 березня 2021 року був створений Центр протидії дезінформації (далі – ЦПД). ЦПД – це робочий орган РНБО, у завдання якого входить дослідження російської дезінформації, виявляти її в інформаційному полі України й розробляти стратегії та заходи боротьби з нею. Ресурс містить контент українською та англійською мовою, що значно розширює охоплення [15].

Статут ЦПД при РНБО визначає наступні цілі організації: проведення аналізу та моніторингу подій і явищ в інформаційному просторі, виявлення та вивчення поточних та прогнозованих загроз інформаційній безпеці, забезпечення РНБО інформаційно-аналітичними матеріалами з питань інформаційної безпеки України. Серед пріоритетів називаються розкриття дезінформації та маніпуляції, боротьба з інформаційним тероризмом тощо [9].

Контент сайту ЦПД при РНБО можна поділити на три частини (інформаційні, аналітичні та просвітницькі/довідникові).

1. До інформаційного контенту належать повідомлення та статті про події інформаційної безпеки в Європі та Україні, розміщуються анонси проєктів і тренінгів, публікуються новини щодо інформаційних заходів як загальноукраїнського характеру, так і з акцентом на діяльність Центру (Розділ сайту «Події»). Останній матеріал, що розміщувався на момент дослідження, датується 22 листопада 2023 р.
2. В аналітичній частині, представленої у розділі сайту під назвою «Діяльність центру», публікуються аналітичні та оперативні звіти, доповіді, розслідування, інфографіка та інше. В окремій рубриці «Звіти» публікуються матеріали з різних

проблем безпеки. Перша публікація з'явилась у рубриці 21 жовтня 2021 р. і була присвячена російським телеграм-каналам, загрози з боку антивакцинаторства тощо. Всього налічується більше 20 аналітичних звітів за два роки.

З останніх звітів, опублікованих ЦПД на момент дослідження, були такі: «Чорний ринок зброї» (16 листопада 2023 р.) [2] та «Російський інформаційний вплив в Африці» за (4 жовтня 2023 р.) [1]. Всі звіти в рубриці зроблені у вигляді слайдів із таблицями та інфографікою, що ілюструють проблему. В першому з наведених матеріалів оглядається на підставі більше ніж 10 тис. повідомлень за два роки наратив про незаконний продаж Україною західної зброї. Наводяться факти щодо невідповідності таких тверджень дійсності. Викриваються та спростовуються фейки відеоматеріалів та «свідків» про нібито незаконний збут української зброї різним бойовикам та групуванням по всьому світу. Основним твердженням другого матеріалу стала пропагандистська теза щодо «великого внеску Росії в глобальну продовольчу безпеку та того, що вона є надійним торговельним партнером Африки». Наводяться й спростовуються російські наративи в англомовних, франкомовних та арабомовних повідомленнях соціальних мереж та ЗМІ.

Окремий інтерес у рубриці «Звіти» становить аналітичний звіт щодо російської пропагандистської книги «Українські злочини проти людяності (2022-2023)» (5 вересня 2023 р.) [3]. У цьому документі детально розбирається зміст та перевіряються факти, наведені в книзі, розкриваються російські наративи, аналізуються джерела інформації. У висновках звіту визначаються цілі книги, цільова аудиторія та її можливе використання в інформаційних операціях проти України. Автори звіту довели фальсифікації фактів у цьому пропагандистському виданні, показали необ'єктивність «свідків» та маніпуляції із джерелами інформації.

В аналітичній частині сайту ЦПД при РНБО також публікуються «Дайджести мови ненависті російських пропагандистів». Вперше такий формат з'явився 04 квітня 2023 року, останній на момент дослідження був розміщений на сайті 24 жовтня 2023 р. Він був присвячений огляду російської пропаганди за проміжок часу з 02 жовтня до 09 жовтня 2023 року [5] Тобто подача матеріалу не дуже оперативна, запізнюється на декілька тижнів, втім це можна пояснити тим, що аналізується не тільки сама пропагандистська теза, але й її вплив на інформаційний простір. «Дайджести» являють собою інфографіку із портретами конкретних спікерів-пропагандистів, їх цитатами. Графічно-оформлені логічноструктурні елементи: цитати пропагандистів (або їх агентів) – аналізуються ворожі наративи в цих тезах – показується спрямованість на дискредитацію конкретних людей, явищ або процесів у політичному житті України – приводяться цитати осіб (переважно європейських та американських політиків та журналістів), які протягом тижня поширювали співзвучні факти. Таким чином «Дайджести» розкривають комуніканта та його повідомлення, аналізують наміри та кому адресоване повідомлення, а також показують конкретні ефекти у вигляді цитувань або розповсюдження цих наративів.

Там же розміщені статті з аналізом окремих подій, які висвітлюються з точки зору національної безпеки України. Рубрика «Статті» відносно нова, перша публікація з'явилась на сайті в лютому 2022 року

Проте заповнення цього розділу доволі щільне, а кількість опублікованих матеріалів складає 361 статей. Останні на момент дослідження публікації датуються 21 листопада 2023 року «Як кремль намагається вгамувати паніку після операції ЗСУ на лівому березі Дніпра» [18] та 22 листопада 2023 року «Чим пам'ятається десятирічна річниця Революції Гідності». Загальний зміст статей, що публікує ЦПД при РНБО, присвячений розкриттю проблем національної та міжнародної політики з точки зору інтересів України, аналізується російське інформаційне поле, досліджуються впливи та загрози російської політики на світ та Україну, прогнозується подальший розвиток подій, просуваються проукраїнські наративи.

Аналітична частина сайту ЦПД при РНБО також містить рубрику «Спростування», присвячену розгляду фейків та викривлення фактів, які розповсюджують російські ЗМІ та соціальні мережі. Всього розміщено 350 матеріалів. Перший матеріал, опублікований 22 листопада 2021 року, – «Центр протидії дезінформації інформує про наявність у публічному просторі інформації про імовірне вторгнення Росії в Україну» [14]. У цій невеличкій замітці подані дані, що транслиувались пресою США та Західною Європою, щодо ймовірного вторгнення в Україну. Примітно, що автори матеріалу на підставі обговорення в публічному просторі цієї проблеми роблять припущення про можливість нападу Росії на Україну у січні або лютому 2022 року.

Останні матеріали в рубриці «Спростування»: «Фейк про ставки на політичні бивства в Україні» (20 листопада 2023 року), «Фейк про дефіцит ліків в Україні» (21 листопада 2023 року), «Фейк про мінування кордону з Угорщиною» (22 листопада 2023 року).

Майже усі матеріали цього підрозділу побудовані за єдиною схемою. На початку подаються скріншоти з публікацією документу, фрагменти новини або посту в соціальній мережі, що містять дезінформацію. Передається в текстовому вигляді повідомлення, його зміст, обставини появи та розповсюдження. Далі характеризується канал розповсюдження. Наступним етапом є верифікація матеріалу, надаються спростування, контраргументи та реальні факти. Наприкінці перелічуються ті офіційні джерела, де треба перевіряти інформацію та яким з них треба довіряти в умовах воєнного стану.

Аналіз окремих інформаційних операцій проти України міститься в підрозділі «Результати». Там розміщені матеріали про дезінформацію та міфи із рекомендаціями щодо протидії їм. Всього є 11 матеріалів, перший за 28 жовтня 2021 року. Із останнього: «Фейковий лист Генерального штабу» (1 червня 2023 року) та «Вбивця Starlink «Борщовик» (19 грудня 2022 року). Матеріали в цьому підрозділі не мають чіткої спрямованості та спільної тематики. Швидше за все, тут зібрані матеріали, що не знайшли свого місця в основних підрозділах, але мають, на думку фахівців ЦПД при РНБО, важливість з точки зору інформаційної безпеки України.

Третім аспектом діяльності ЦПД при РНБО є робота з підвищення медіаграмотності громадян та детального дослідженню механік та прийомів пропаганди. Результати цього напрямку роботи відносяться до частини сайту, який можна умовно назвати «Просвітництво, довідкові матеріали». Він складається з 5 рубрик та являє собою найбільшу частину ресурсу. Розділ, який відповідає за просвітницьку роботу називається «Розроблено ЦПД» і там міститься уся довідникова інформація та статті із поясненням того, як працює пропаганда.

7 липня 2022 року ЦПД при РНБО представила таблицю класифікаторів мови російської пропаганди в рубриці «Глосарій» [4]. Там представлено 47 карток, які складаються з двох частин: на червоному фоні «класифікатор російської пропаганди», на зеленому – реальне визначення процесів та явищ з позиції об'єктивної реальності та законів України. Подаються терміни та тези з часів початку АТО до повномасштабного вторгнення. Наприклад, там наводяться такі класифікатори: «материкова Росія та Крим» – правильно визначати «Росія та окупований Крим»; не «Возз'єднання Криму та міста Севастополь», а «збройна агресія Росії проти України»; «народ Донбасу» правильно говорити « мешканці ОРДЛО, що перебувають під тимчасовою окупацією Росії», або « мешканці тимчасово окупованих територій Донеччини та Луганщини» тощо. Отже, це словник, що допомагає зрозуміти термінологію російської пропаганди та перекласти її на юридичну мову України.

У підрозділі «Терміни» [11] ЦПД при РНБО пояснює у окремих статтях конкретні терміни, що використовуються в інформаційних операціях проти України, наприклад, «псевдопатріотизм», «псевдоевакуація», «місінформація», «діпфейк», «інформаційний імунітет» тощо. Деякі з термінів, що містяться в цій частині сайту, такі як «возз'єднання Криму», «збройні формування України» мали б бути в «Глосарії», адже уособлюють не конкретні явища, а їх інтерпретацію в російській пропаганді.

Цей підрозділ, на жаль, справляє враження технічного простору для акумуляції матеріалів без подальшого їх розвитку 3 18 квітня до 7 липня 2022 року було опубліковано лише 12 матеріалів.

Підрозділи «Механізми» та «Принципи» можна об'єднати в один – це довідник, де роз'яснюються техніки та механіки пропаганди й популярно ілюструються прикладами. В цьому підрозділі пояснюється, що таке «буденна розповідь», «ефект первинності», «удар на випередження», «хибні аналогії», «констатація факту», «обхід з флангу», «ефект ореолу», «відволікання уваги», «класифікатори» та інше. Всього 23 матеріали, опубліковані з 2 червня до 10 серпня 2022 року. На жаль, ця рубрика перервалася на початку червня 2022 року, а сама робота виглядає незавершеною, що потребувала б суттєвого доповнення. Деякі з матеріалів виглядають недоробленими, наприклад «хибні аналогії» [17] пояснюються без обґрунтування цього явища з точки зору логіки, наведено всього лише 2 приклади, хоча ця тематика дозволяє створити повноцінний інтерактивний словник. Так само й зі статтею про «класифікатори». Попри те, що велика кількість класифікаторів зібрана в «Гло-

сарії», теоретичне пояснення цієї механіки пропаганди доволі стисле та неповне. «Обхід з флангу» [16] роз'яснюється швидше, як такі техніки пропаганди, як-от «зміщення акцентів» та «деталізація», аніж флангова пропаганда, котра становить собою маніпуляцію каналом пропаганди з метою викликання довіри до нього ворожої аудиторії та з наміром подальшої трансляції потрібних пропагандисту повідомлень.

І хоча робота над цим проєктом раптово перервалася, залишивши незавершеними багато корисних ідей, логічним результатом цієї роботи стало видання ЦПД при РНБО «Посібника з протидії дезінформації» [6]. Посібник був підготовлений 24 травня 2023 р. за підтримки Консультативної місії ЄС в Україні. На 58 сторінках пояснюється, що таке інформаційний вплив, як формується громадська думка, аналізуються ворожі ресурси та пояснюється, як їх виявляти. Особлива увага приділена роботі із соціальними мережами та контентом, що його наповнює.

У цілому ЦПД при РНБО робить вагомий та системний внесок у боротьбу із дезінформацією завдяки глибокій аналітиці, наочній візуалізації, просвітницьким матеріалам. Ті недоліки, які існують у роботі цього ресурсу, компенсуються регулярністю наповнення основних розділів ресурсу та їх якістю.

Висновки та перспективи дослідження.

В умовах повномасштабного вторгнення та ведення активних інформаційних операцій проти України виявлення, аналіз та спростування російської дезінформації, вироблення практичних заходів проти російської пропаганди є одним із ключових завдань нашої держави та нашого суспільства для виживання. Добре ілюструє цю діяльність у сфері державної політики Центр протидії дезінформації при РНБО, декларативна мета створення якого якраз і полягала у вищезазначених аспектах. На прикладі ЦПД при РНБО України надається можливість вивчити ступінь розуміння українською державою інформаційних загроз, зрозуміти логіку та механізми реалізації Україною боротьби на «інформаційному фронті».

Аналіз контенту ЦПД при РНБО показав, що в діяльності Центру чітко вицленовується три напрями роботи: інформаційний, аналітичний та просвітницький. Перший, інформаційний, напрям роботи пов'язаний із стандартною для будь-якої державної установи репрезентацією своєї роботи, інформуванням про заходи, такі як семінари та тренінги. Аналітичний напрям роботи полягає в дослідженні різноманітних процесів, явищ та проявів російської пропаганди. Надаються спростування пропагандистських тез, викривається пропагандистська література. До третього напрямку роботи належить дослідження пропаганди як механізму впливу. Там зібрані приклади та роз'яснення щодо механізмів пропаганди та методів інформаційного впливу.

Наведені матеріали не можуть говорити про наявність цілісного та комплексного заходу боротьби з пропагандою. Спостерігаються спроби систематизувати та узагальнити антиукраїнську пропаганду, поширити розуміння суспільства про інформаційні ризики та впливи. Суттєвою перевагою підходу, що закладений у роботі

ЦПД при РНБО, є вдала спроба аналізувати зміст самих пропагандистських тез, розробка методик їх спростування та робота із запобіганням дезінформації.

Значущість теми при невирішених проблемах прикладного характеру залишає простір для подальших досліджень та має перспективи на майбутнє.

ЛІТЕРАТУРА:

3. Аналітичний звіт «російський інформаційний вплив в Африці». *Центр протидії дезінформації*. 03 жовтня 2023 р. URL: <https://cpd.gov.ua/reports/analitychnyj-zvit-rosijskyj-informacijnyj-vplyv-v-afryczy> (дата звернення: 01.12.2023).
4. Аналітичний звіт на тему «Чорний ринок зброї». *Центр протидії дезінформації*. 16 листопада 2023 р. URL: <https://cpd.gov.ua/reports/analitychnyj-zvit-na-temu-chornyj-rynok-zbroji> (дата звернення: 01.12.2023).
5. Аналітичний звіт щодо російської пропагандистської книги «Українські злочини проти людяності (2022-2023)». *Центр протидії дезінформації*. 5 вересня 2023 р. URL: <https://cpd.gov.ua/reports/analitychnyj-zvit-shhodo-rosijskoyi-knygy-ukrayinski-zlochynu-proty-lyudyanosti-2022-2023> (дата звернення: 01.12.2023).
6. Глосарій розроблений спільно з Апаратом РНБО України. *Центр протидії дезінформації*. 7 липня 2022 р. URL: <https://cpd.gov.ua/glossary/terms/terminy> (дата звернення: 01.12.2023).
7. Дайджести мови ненависті російських пропагандистів (02.11.2023-07.11.2023). *Центр протидії дезінформації*. 23 листопада 2023 р. URL: <https://cpd.gov.ua/reports/dajdzhest-movy-nenavysti-rosijskyh-propagandystiv-02-11-2023-07-11-2023> (дата звернення: 01.12.2023).
8. Посібник з протидії дезінформації розроблено працівниками Центру протидії дезінформації робочого органу Ради національної безпеки і оборони України за підтримки Консультативної місії Європейського Союзу в Україні. К., 2023. 58 с. URL: <https://cpd.gov.ua/announcement/posibnyk-z-protydiyi-dezinformaciyi> (дата звернення: 01.12.2023).
9. Почепцов Г. Токсичний інфопростір. Як зберегти ясність мислення і свободу дії. Харків, Видавництво Vivat, 2022. 382 с.
10. Про Стратегію національної безпеки України. Рішення Ради національної безпеки та оборони України від 14 вересня 2020 р. URL: <https://cutt.ly/mwMc333n> (дата звернення: 01.12.2023).
11. Про Центр. *Центр протидії дезінформації*. 22 грудня 2021 р. URL: <https://cpd.gov.ua/documents/про-центр> (дата звернення: 01.12.2023).

12. Стратегія інформаційної безпеки України. Затверджено указом Президентом України від 8 грудня 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> (дата звернення: 01.12.2023).
13. Терміни. *Центр протидії дезінформації*. URL: <https://cpd.gov.ua/category/glossary/terms> (дата звернення: 01.12.2023)
14. Тропиніна А. Здатність українців вирізняти меседжі розпропаганди : результати дослідження громадської думки. Вокс, Україна. 26 червня 2023 р. URL: <https://voxukraine.org/zdatnist-ukrayintsiv-vyriznyaty-mesedzhi-rospropagandy-rezultaty-doslidzhennya-gromadskoyi-dumky> (дата звернення: 01.12.2023).
15. Україна показала найвищу стійкість до дезінформації Росії і Китаю серед 10 країн, – дослідження. *DM Media Sapiens*. 19 жовтня 2021 р. URL: <https://ms.detector.media/mediadoslidzhennya/post/28324/2021-10-19-ukraina-pokazala-nayvyshchu-styikist-do-dezinformatsii-rosii-i-kytayu-sered-10-krain-doslidzhennya> (дата звернення: 01.12.2023).
16. Центр протидії дезінформації інформує про наявність у публічному просторі інформації про імовірне вторгнення Росії в Україну. *Центр протидії дезінформації*. 22 листопада 2021 р. URL: <https://cpd.gov.ua/warnin/czentr-protydiy-dezinformacziyi-inform-4> (дата звернення: 01.12.2023).
17. Центр протидії дезінформації при Раді національної безпеки та оборони України. URL: <https://cpd.gov.ua> (дата звернення: 01.12.2023).
18. ЦПД пояснює, як працює механізм «обходу з флангу» в дезінформації. *Центр протидії дезінформації*. 22 липня 2022 р. URL: https://cpd.gov.ua/glossary/mechanisms/czpd_royasnyuye-yak-praczuuye-mehanizm-obhod (дата звернення: 01.12.2023).
19. ЦПД пояснює, як працює механізм «хибної аналогії» в дезінформації. *Центр протидії дезінформації*. 29 липня 2022 р. URL: https://cpd.gov.ua/glossary/mechanisms/czpd_royasnyuye-yak-praczuuye-mehanizm-hybno (дата звернення: 01.12.2023)
20. Як кремль намагається вгамувати паніку після операції ЗСУ на лівому березі Дніпра. *Центр протидії дезінформації*. 22 листопада 2023 р. URL: <https://cpd.gov.ua/main/yak-kreml-namagayetsya-vgamuvaty-paniku-pislya-operacij-zsu-na-livomu-berezi-dnipra> (дата звернення: 01.12.2023)
21. Jowett G., O'Donell V. Propaganda and Persuasion. Thousand Oaks, Calif.: SAGE, 2012. 360 p.

UDC 32.019.5:316.77

DOI: <https://doi.org/10.18524/2308-3255.2023.29.300638>

COUNTERING RUSSIAN DISINFORMATION AND PROPAGANDA IN THE UKRAINIAN INFORMATION SPACE (ON THE EXAMPLE OF THE ELECTRONIC RESOURCE OF THE CENTRE FOR COUNTERING DISINFORMATION AT THE NSDC OF UKRAINE)

Stanislav Kovalskyi,

Candidate of Historical Sciences,
Department of Journalism, Advertising and Media Communications
Faculty of Journalism, Advertising, and Publishing
Odesa I. I. Mechnikov National University
e-mail: svk@onu.edu.ua

The Russian disinformation in the information space of Ukraine is analyzed in the article. Using the example of the electronic resource of the Centre for Countering Disinformation at the National Security and Defense Council of Ukraine, the author examines the legislative principles and practical tools for implementing the Information Security Strategy of Ukraine. Three areas of work of the CCD in the field of detection, analysis and disproval of disinformation and propaganda messages that pose a direct threat to the national security of Ukraine are highlighted.

The information aspect of the CCD's activity was studied. It informs about events such as seminars and trainings. Particular attention is paid to the analytical direction of work, which consisted of researching various processes, phenomena and theses of Russian propaganda. The third area of work is defined as educational with explanatory and reference materials.

It was concluded that the materials can't be used to prove the existence of a comprehensive and integrated measure to combat propaganda. There are attempts to systematize and summarize anti-Ukrainian propaganda, and to spread public understanding of information risks and impacts. A strong feature of the approach taken by the CCD is a successful attempt to analyze the content of propaganda messages, develop methods for refuting them, and work to prevent disinformation.

The significance of the subject and unresolved problems give an opportunity for further studies and have prospects for the future.

Key words: disinformation, information threats, Information Security Strategy of Ukraine, Center for Countering Disinformation at the National Security and Defense Council of Ukraine, analytical work of the NSDC, practical measures to counter disinformation and propaganda.

REFERENCES:

1. Analitychnyi zvit «rosiiskyi informatsiinyi vplyv v Afrytsi» (2023) [Analytical report *Russian Information Influence in Africa*]. *Tsentr protydii dezinformatsii*. 03 October. URL: <https://cpd.gov.ua/reports/analitychnyj-zvit-rosijskij-informacijnyj-vplyv-v-afryczi> (accessed: 01.12.2023) [In Ukrainian].
2. Analitychnyi zvit na temu «Chornyi rynek zbroi» (2023) [Analytical report *The Black Market in Weapons*]. *Tsentr protydii dezinformatsii*. 16 November. URL: <https://cpd.gov.ua/reports/analitychnyj-zvit-na-temu-chornyj-rynok-zbroji> (accessed: 01.12.2023) [In Ukrainian].
3. Analitychnyi zvit shchodo rosiiskoi propahandystskoi knyhy «Ukrainski zlochyny proty liudianosti (2022–2023)» (2023) [Analytical report on the Russian propaganda book *Ukrainian Crimes Against Humanity (2022-2023)*]. *Tsentr protydii dezinformatsii*. 5 September. URL: <https://cpd.gov.ua/reports/analitychnyj-zvit-shhodo-rosijskoyi-knygy-ukrayinski-zlochyny-proty-lyudyanosti-2022-2023> (accessed: 01.12.2023) [In Ukrainian].
4. Hlosarii rozroblenyi spilno z Aparatom RNBO Ukrainy (2023) [The glossary was developed jointly with the NSDC Secretariat]. *Tsentr protydii dezinformatsii*. 7 July. URL: <https://cpd.gov.ua/glossary/terms/terminy> (accessed: 01.12.2023) [In Ukrainian].
5. Daidzhesty movy nenavysti rosiiskykh propahandystiv (02.11.2023–07.11.2023). (2023) [Digests of hate speech by Russian propagandists] *Tsentr protydii dezinformatsii*. 23 November. URL: <https://cpd.gov.ua/reports/dajdzhest-movy-nenavysti-rosijskykh-pr-opagandystiv-02-11-2023-07-11-2023> (accessed: 01.12.2023) [In Ukrainian].
6. Posibnyk z protydii dezinformatsii rozrobleno pratsivnykamy Tsentru protydii dezinformatsii robochoho orhanu Rady natsionalnoi bezpeky i obrony Ukrainy za pidtrymky Konsultatyvnoi misii Yevropeiskoho Soiuzu v Ukraini (2023) [Handbook on countering disinformation developed by the Center for Countering Disinformation, a working body of the National Security and Defense Council of Ukraine with the support of the European Union Advisory Mission Ukraine]. K., 2023 58 p. URL: <https://cpd.gov.ua/announcement/posibnyk-z-protydiyi-dezinformacziyi> (accessed: 01.12.2023) [In Ukrainian].
7. Pocheptsov H. (2023) Toksychnyi infoprostir. Yak zberehty yasnist myslennia i svobodu dii [Toxic information space. How to maintain clarity of thinking and freedom of action.] Kharkiv, Vydavnytstvo Vivat, 2022. 382 p. [In Ukrainian].
8. Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy. Rishennia Rady natsionalnoi bezpeky ta obrony Ukrainy vid 14 veresnia 2020 r. (2020) [On the National Security Strategy of Ukraine. The decision of the National Security and Defence Council of Ukraine, 14 September 2020]. URL: <https://cutt.ly/mwMc333n> (accessed: 01.12.2023) [In Ukrainian].
9. Pro Tsentr (2021) [About the Center] *Tsentr protydii dezinformatsii*. 22 December. URL: <https://cpd.gov.ua/documents/про-центр> (accessed: 01.12.2023) [In Ukrainian].

10. Stratehiia informatsiinoi bezpeky Ukrainy. Zatverdzheno ukazom Prezydentom Ukrainy vid 8 hrudnia 2021 r. (2021) [Information Security Strategy of Ukraine. Approved by a decree of the President of Ukraine on 8 December 2021]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> (accessed: 01.12.2023) [In Ukrainian].
11. Terminy [Terms]. *Tsentr protyдии dezinformatsii*. URL: <https://cpd.gov.ua/category/glossary/terms> (accessed: 01.12.2023) [In Ukrainian].
12. Tropynina A. (2023) Zdatnist ukraintsiv vyrizniaty mesedzhi rospopahandy : rezultaty doslidzhennia hromadskoi dumky [Ability of Ukrainians to distinguish messages of Russian propaganda: results of public opinion research.]. *Voks, Ukraina*. 26 June. URL: <https://voxukraine.org/zdatnist-ukrayintsiv-vyryznyaty-mesedzhi-rospopagandy-rezultaty-doslidzhennya-gromadskoyi-dumky> (accessed: 01.12.2023) [In Ukrainian].
13. Ukraina pokazala naivyshchu stiikist do dezinformatsii Rosii i Kytaiu sered 10 krain, – doslidzhennia (2023) [Ukraine has shown the highest resistance to Russian and Chinese disinformation among 10 countries – study] *DM Media Sapiens*. 19 October. URL: <https://ms.detector.media/mediadoslidzhennya/post/28324/2021-10-19-ukraina-pokazala-nayvyshchu-stiikist-do-dezinformatsii-rosii-i-kytayu-sered-10-krain-doslidzhennya> (accessed: 01.12.2023) [In Ukrainian].
14. Tsentr protyдии dezinformatsii informuie pro naiavnist u publichnomu prostori informatsii pro imovirne vtorhnnennia rosii v Ukrainu (2021) [The Centre for Countering Disinformation informs about the availability of information in the public space about Russia's possible invasion of Ukraine] *Tsentr protyдии dezinformatsii*. 22 November. URL: <https://cpd.gov.ua/warnin/czentr-protydiyi-dezinformacziyi-inform-4> (accessed: 01.12.2023) [In Ukrainian].
15. Tsentr protyдии dezinformatsii pry Radi natsionalnoi bezpeky ta oborony Ukrainy (2023) [Centre for Countering Disinformation at the National Security and Defence Council of Ukraine] URL: <https://cpd.gov.ua> (accessed: 01.12.2023) [In Ukrainian].
16. TsPD poiasniuie yak pratsiuie mekhanizm «obkhodu z flanhу» v dezinformatsii (2022) [The CCD explains how the “flanking” mechanism works in disinformation]. *Tsentr protyдии dezinformatsii*. 22 July. URL: https://cpd.gov.ua/glossary/mechanisms/czpd_poyasnyuye-yak-praczyuye-mehanizm-obhod (accessed: 01.12.2023) [In Ukrainian].
17. TsPD poiasniuie yak pratsiuie mekhanizm «khybnoi analohii» v dezinformatsii (2022) [The CCD explains how the mechanism of «false analogy» works in disinformation]. *Tsentr protyдии dezinformatsii*. 29 July. URL: https://cpd.gov.ua/glossary/mechanisms/czpd_poyasnyuye-yak-praczyuye-mehanizm-hybno (accessed: 01.12.2023) [In Ukrainian].
18. Yak kreml namahaietsia vhamuvaty paniku pislia operatsii ZSU na livomu berezi Dnipro (2023) [How the Kremlin is trying to calm the panic after the Ukrainian Armed Forces' operation on the left bank of the Dnipro]. *Tsentr protyдии dezinformatsii*. 22 November. URL: <https://cpd.gov.ua/main/yak-kreml-namagayetsya-vgamuvaty-paniku-pislya-operacziy-zsu-na-livomu-berezi-dnipro> (accessed: 01.12.2023) [In Ukrainian].
19. Jowett G., O'Donell V. (2012) Propaganda and Persuasion. Thousand Oaks, Calif.: SAGE. 360 p.